

tot Universiteit van Amsterdam – fladderden voorbeeldig met corporale flair door hun studie jaren, en konden er prima mee door. Vlaamse studenten vielen er daarentegen buiten: weliswaar formeel student, maar niet studentikoos en te politiek geëngageerd.

De studentenbladen, zo claimt Noordhof-Hoorn, kanaliseerden niet alleen deze discussies, maar gaven ook mede vorm aan het studentenleven. Ze versterkten het gevoel van eigenheid en bevorderden het ontstaan van een nationale studentengemeenschap. Daarbij begon zich wel de vraag op te dringen in hoeverre de redacties eigenlijk namens de hele studentengemeenschap spraken. De legitimiteit van de studentenbladen werd een precair punt naarmate tegen het einde van de eeuw de instroom van studenten uit nieuwe sociale groepen sterk toenam, waaronder steeds meer niet-corpsleden. Ook andere splijtzwammen begonnen de eenheid te ondergraven. De sociale kwestie verdeelde de studentenwereld in een kamp dat het traditionele, onbezorgde studentenleven voorstond, en een (linksgeoriënteerd) maatschappelijk geëngageerd kamp. De verzuiling deed zich gelden met de oprichting van confessioneel georganiseerde universiteiten en studentenverenigingen. En dan kwamen ook nog de vrouwelijke studenten de broederlijke samenhang verstoren. De nieuwe studentengroepen richtten nieuwe, lokaal-georiënteerde bladen op zoals het socialistische *Stemmen* (1891), het roemruchte *Propria Cures* (1890), en het door vrouwenstudenten opgerichte *Utrechtsch Maandblad* (1910). Ze weerspiegelden (en gaven mede vorm aan) de versnippering van het studentenleven. De landelijke bladen waren hier niet tegen opgewassen en legden het loodje – *Minerva* zong het nog tot 1923 uit.

De stem van de student is gebaseerd op de systematische analyse van een aantal studentenbladen – in haar boek besteed

Noordhof-Hoorn een hoofdstuk aan hun verhouding tot de studenten Almanakken, wellicht de meest prominente producten van de negentiende-eeuwse studentenpers, die ze zelf echter niet heeft doorgenomen. Het is geen meeslepend boek dat overloopt van verrassende inzichten. Het is bovenal een solide monografie: de opbouw is evenwichtig, het taalgebruik verzorgd (op wat tikfouten na) en de structuur helder. De auteur biedt een nuttig overzicht van de geschiedenis van negentiende-eeuwse studentenbladen en slaagt in haar opzet om via de bladen de studentencultuur en het zelfbeeld van de student in kaart te brengen. Als een proefschrift een proeve van bekwaamheid is, dan is de auteur glansrijk geslaagd. Welkom dr. Noordhof-Hoorn, mogen we zeggen, welkom als waardig lid der academische gemeenschap!

Ad Maas (Museum Boerhaave)

Ab Flipse, *Christelijke wetenschap. Nederlandse rooms-katholieken en gereformeerden over de natuurwetenschap, 1880–1940*. Passage Reeks 44 (Hilversum: Verloren 2014) 328 pp., ill., ISBN 978 908 704 415 2, € 29,-.

Nederland kent een rijke traditie op het gebied van geloof en wetenschap. Het debat daaromtrent was hier bijzonder levendig, en we hebben er onder andere een Vrije Universiteit en een Radbouduniversiteit aan overgehouden. Het proefschrift dat Ab Flipse in 2014 aan diezelfde VU verdedigde en waarvan een mooi verzorgde handelseditie verscheen in de Passage Reeks van uitgeverij Verloren, is dan ook meer dan welkom. *Christelijke wetenschap* biedt een overzicht van een roerige periode, waarin niet alleen de gereformeerde VU en de rooms-katholieke Radbouduniversiteit tot stand kwamen, maar waarin ook boeiende debatten plaatsvonden die nog lang zouden naklinken.

Na enkele inleidende hoofdstukken schets Flipse de houding van de gereformeerden en rooms-katholieken tegenover de heersende, liberale wetenschapsopvatting. Door de aandacht te richten op de wetenschapsidealen van het gereformeerde neocalvinisme en het katholieke neothomisme, laat Flipse op overtuigende wijze zien dat er geen sprake was van slechts één conservatieve, confessionele reactie op de gangbare wetenschap, maar dat beiden meenden iets nieuws bij te dragen aan de liberale wetenschapsopvatting en samenleving. Het debat ging niet enkel over de – aanvankelijk door beide verfoeide – evolutietheorie, maar over de gehele wetenschap, en zelfs de gehele wereldbeschouwing. Een ‘mechanische wereldbeschouwing’ en het daarmee volgens de confessionelen onvermijdelijk samenhangende atheïsme diende bestreden te worden. Ze wilden een alternatief bieden voor de moderne wetenschap dat niet in conflict was met het geloof. Op die wijze wilde men ook een plaats veroveren (of heroveren) in de moderne samenleving van de ontluikende twintigste eeuw.

Natuurlijk had dit ook een meer pragmatische zijde. Het knetterde met name rond de aanname van de Hoger Onderwijswet in 1905, waarmee de neocalvinistische minister-president Abraham Kuyper ‘zijn’ Vrije Universiteit op één lijn met de traditionele, door de liberale elite gedomineerde Rijksuniversiteiten wist te brengen. De rooms-katholieken, die met een schuin oog de gereformeerde successen in de gaten hielden, steunden Kuyper verrassend genoeg van harte, ofschoon de Nijmeegse Radbouduniversiteit nog twee decennia op zich zou laten wachten.

Gereformeerden en rooms-katholieken waren niet enkel verenigd in hun afkeer van de ‘liberale wetenschap’, ze koesterden ook eigen opvattingen over hoe het wél zou moeten. Hoewel ze van mening verschilden over de vraag in hoeverre zo’n christelijke wetenschap gefundeerd zou moeten zijn op

het geloof, zagen beiden de innige verstrengeling van levensovertuiging, academische cultuur en vakwetenschap als hun ideaal. Aan de hand van vooraanstaande vertegenwoordigers schetst Flipse op vaardige wijze zowel het neocalvinisme als neothomisme in Nederland.

Boeiend wordt het vooral wanneer Flipse in de hoofdstukken 6, 7 en 8 ingaat op de gedachtenvorming in de kringen van christelijke studenten en wetenschappers. Hij onderzoekt de houding binnen de nieuwe confessionele studentenverenigingen, maar het zwaartepunt ligt toch wel bij de roemruchte protestantse ‘Christelijke Vereeniging van Natuur- en Geneeskundigen’, en de iets later opgerichte katholieke ‘Vereeniging tot het Bevorderen van de Beoefening der Wetenschap onder de Katholieken in Nederland’ (vanaf 1947 bekend als het Thijmgenootschap). Flipse’s bespreking is breder dan enkel gekibbel over schepping of evolutie, en besteedt ook aandacht aan discussies over bijvoorbeeld het vitalisme in de biologie en de ‘crisis in de natuurkunde’. Daarmee sloten de christelijke wetenschappers aan bij kwesties die in die periode ook de internationale wetenschappelijke mainstream soms hevig beroerden. Opmerkelijk is daarbij dat de opvattingen onder gereformeerden steeds meer uiteen begonnen te lopen, terwijl de rooms-katholieken onder het vaandel van het neothomisme juist bijzonder eensgezind bleven.

Flipse heeft met dit boek op fraaie wijze reliëf gegeven aan een halve eeuw wetenschapsbeoefening door protestantse en rooms-katholieke wetenschappers, die tot nog toe veelal (negatief) werd bekeken vanuit de latere omslag in samenleving en wetenschap in de jaren 1960. Van harte aanbevolen als een studie die mijns inziens echt recht doet aan vorige generaties geleerden.

Wim van der Schoor (Docent VO, Appeldoorn)